

ARTIKEL i *Lyda Gud mer än människor*, festskrift till Arne Olsson, Missionsprovinsens förste biskop (utgiven 2010)

Jakob Appell

Jesus – sann Gud

Det råder idag knappast något tvivel om att Jesus var *sann människa*, en historisk person som växte upp i Nasaret och som slutade sina dagar på ett kors i Jerusalem. Där emot finns det, och har alltid funnits, delade meningar om vem han var och vem han utsade sig vara. Jesu fråga: "Vem säger folket att Människosonen är?" ger ännu idag upphov till många olika svar.

Ett nutida förslag ges i den uppmärksammade boken *Om Jesus* av Jonas Gardell. Författaren skriver: "I evangelierna gör Jesus inga anspråk på att vara gudomlig, ännu mindre säger han sig själv vara Guds son i någon bokstavlig mening." ⁱ Författaren menar att snickarpojken Jesus *utvaldes* (inte föddes) till son och att tanken på Jesu gudom är ett senare påfund: "Med tiden kom hans anhängare att tro att han var den utlovade Messias, sänd av Gud, och så småningom kom de rent av att tro att han var betydligt större än så, att han var Gud själv." ⁱⁱ

Är det verkligen så att Jesu gudom är ett senare påfund, att Jesus egentligen inte var *sann Gud*? Har kristna, som i årtusenden bekänt sig till nicenska trosbekännelsen, levt i en illusion om Jesu identitet? *Nicenum* lyder:

Vi tror på ... Jesus Kristus, Guds enfödde Son, född av Fadern före all tid, Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern, på honom genom vilken allting är skapat.

Jesus – sann Gud

Syftet med den här artikeln, tillägnad min prästvigningsbiskop Arne Olsson, är att undersöka bibelstödet för tron på Jesus som just sann Gud. Vad har den kristna kyrkan att komma med i mötet med Gardells kritik av trosbekännelsen?

En oundviklig problematik i sammanhanget är frågan vad vi *kan* veta om Jesus över huvud taget. Vad är själva fundamentet för bekännelsen att Jesus är Gud? Allt fler gör anspråk på att NT:s kanon borde vara annorlunda, och att "obekväma" evangelier, såsom *Tomasevangeliet* och *Judasevangeliet*, uteslöts av kyrkliga makthavare, vilket förstörde den "korrekta" bilden av Jesus. ⁱⁱⁱ Också tillförlitligheten i de böcker som ingår i NT:s kanon ifrågasätts. Många menar att tiden mellan originalens nertecknande (första århundradet) till uppkomsten av de äldsta bevarade kopiorna (tredje-fjärde århundradet) är så lång att NT till största delen består av förvanskade uppgifter, delvis "friserade" av kyrkliga makthavare. ^{iv}

Även om det skulle vara möjligt att säkerställa apostlarnas intention i skrift, uppstår ändå frågan om apostlarna har återgett Jesu egna ord och anspråk på ett korrekt sätt. Inom den exegetiska forskningen har länge funnits en teori om att evangelierna kom till flera årtionden efter Jesu himmelfärd och att texterna är resultatet av

långa och instabila processer av muntliga traderingar. Med andra ord, steget mellan Jesu faktiska ord och gärning och texten i ett evangelium är så utdraget (ju fler muntliga traderingar desto större risk för förändringar och uppkomsten av legender) att ingen egentligen kan veta säkert vad Jesus sade och gjorde. Med hjälp av denna teori har många förklarat bort det övernaturliga i evangelierna (jungfrufödseln, undren, uppståndelsen m.m.).^v

Dessa frågor låter sig inte besvaras i denna uppsats (läsaren hänvisas till de lästips som anges i fotnoterna), men det är viktigt att dessa frågor uppmärksammas innan försvaret för Jesu gudom påbörjas. När Gardell i *Om Jesus* tar avstånd från en klassisk syn på NT och kritiserar evangeliernas trovärdighet, är det inte märkligt att hans Jesusbild blir annorlunda än den *Nicenum* ger uttryck för. Inte desto mindre använder sig Gardell av evangelierna för att bekräfta den Jesus han "innerst inne vill och hoppas att Jesus ska vara".^{vi} Frågan om kristologins fundament blir avgörande: Vad kan vi veta om Jesus?

Om vi får anta att NT överensstämmer med apostlarnas uppfattning om Jesus och att deras vittnesbörd återger en tillförlitlig bild av Jesus, så blir det omöjligt att komma till en annan slutsats än Tomas. Hans bekännelse stryker under vad NT bekänner om Jesus: "Min Herre och min Gud!" (Joh. 20:28) I det följande kommer inte bara några enstaka, klassiska bevisställen för Jesu gudom presenteras, utan bibliska mönster och teman som alla bidrar till den otvetydiga bekännelsen att Jesus är sann Gud - "I honom bor hela gudomens fullhet i kroppslig gestalt." (Kol. 2:9)

Jesus kallas Gud och HERREN

Till det som kanske oftast används i bevisföringen (*loci classici*) hör texterna som uttryckligen kallar Jesus för Gud.^{vii} Dessa bibelställen är ganska få och en del kritiker menar att om Jesus verkligen var Gud skulle det uttryckas oftare i NT. Men trots att författarna på en *mängd olika sätt* beskriver Jesu gudom, som vi ska se, så är de också måna om att bevara en tydlig skillnad mellan Fadern och Sonen. Dessutom är författarna angelägna om att beskriva Jesus på ett sätt som inte undergräver det faktum att Herren är *en* (monoteism), själva fundamentet i den gudsbild som GT ger uttryck för.

Guds namn i GT brukar transkriberas JHWH (eller liknande) och skrivs i översättningar ibland ut med kapitäl - HERREN. När Paulus i Rom. 10:13 citerar Joel 2:32 om att åkalla *Herrens* namn (JHWH hos Joel, *Kyrios* hos Paulus) och sedan tillämpar orden på *Jesus*, kan man dra slutsatsen att NT identifierar Jesus med JHWH när de kallar Jesus för Herren (*Kyrios*; jfr 1 Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:9-11). Därtill finns texter i GT där HERREN är subjekt, som i NT tillämpas på Jesus. Exempelvis säger Gud att Jerusalems invånare ska "se upp till mig [HERREN] som de har genomborrat" (Sak. 12:10). När *Jesus* korsfästs tillämpas orden om den genomborrade Herren på honom (Joh. 19:37; jfr Upp. 1:7). Vidare löftet om budbäraren som skulle bereda väg för *HERREN*, vilket uppfylls när Johannes döparen beredde väg för *Jesus*. Det kan också nämnas att Petrus anspelar på Jesajas ord att hålla "HERREN Sebaot helig" (Jes. 8:12-13) med formuleringen "Herren *Kristus* ska ni hålla helig" (1 Petr. 3:14-15).

Enligt profeten Jesaja säger HERREN: "Jag är Gud och *det finns ingen annan*. Jag har svurit vid mig själv, ett sanningsord har utgått från min mun, ett ord som inte skall tas tillbaka: För mig skall alla knän böja sig. Alla tungor skall ge mig sin ed" (Jes. 45:22-23). För Paulus går denna monoteistiska utsaga om den unike Guden i uppfyl-

lelse på Jesus. I *Jesu namn* skall alla knän böja sig och alla tungor bekänna att *Jesus är Herren* (Fil. 2:11).^{viii}

Det finns också citat om HERREN som tillämpas på Jesus. Det gammaltestamentliga temat "HERRENS dag" blir i NT "Herren *Jesu dag*" (t.ex. 2 Kor. 1:14). I GT talas det ofta om att handla i och anropa HERRENS namn.^{ix} I NT gör människor mäktiga gärningar i *Jesu namn* (t.ex. Mark. 9:38-39), blir döpta och frälsta i *Jesu namn* (t.ex. Apg. 2:38, 4:12; Joh. 20:31), och lider förföljelse för *Jesu namns skull* (t.ex. Matt. 10:22). "Åkalla HERRENS namn" blir i NT att "åkalla *Jesu namn*" (t.ex. Apg. 2:21,36; 1 Kor. 1:2; Rom. 10:13). Paulus uppmanar kristna att göra allt "i Herren *Jesu namn*" (Kol. 3:17).

Intrycket blir att Jesus identifieras med den Gud som i GT kallas HERREN (JHWH). Allt detta betyder inte att Jesus är detsamma som HERREN varje gång Herren dyker upp i GT, eller att HERREN är detsamma som Jesus varje gång HERREN dyker upp i NT. NT både identifierar Jesus med Gud, inkluderar honom i Gud, och skiljer honom från Gud. Jesus ber t.ex. till Gud (Joh. 17:3), som han kallar sin fader, och Fadern ("en röst från himmelen") kallar vid några tillfällen Jesus för sin son (Mark. 1:11, 9:7). Jesus är Herren Gud, men Herren Gud är också samtidigt både Fadern och Sonen.

Jesus gör det Gud gör

En viktig aspekt av *Jesu identitet* är att han handlar och talar på ett sätt som bara Gud gör. Detta skall inte förstås som att Jesus inte själv skulle förstå att han är Gud (som om det enbart vore apostlarnas slutsatser). Han är medveten om sina anspråk och agerar på ett sätt som är förbehållet Gud.

I GT finner vi t.ex. att endast Gud "känner alla människors hjärtan" (1 Kung. 8:39). Johannes skriver att *Jesus* "kände alla ... ty av sig själv visste han vad som var i människan" (Joh. 2:24-25). Endast Gud förlåter synder, vilket framgår av de skriftlärdas reaktion när *Jesus* förlåter synder: "Han hädar! Vem kan förlåta synder utom en, Gud?" (Mark. 2:7) I GT läser vi också att *endast* Herren är frälsare: "Jag är Herren, förutom mig finns ingen frälsare" (Jes. 43:11). När Jesus föds "har en *Frälsare* blivit född ... och han är Messias, *Herren*" (Luk. 2:11). Själv säger Jesus att orsaken till hans ankomst är att "frälsa det som var förlorat" (Luk. 19:10). Till frälsningens tid hör också löftet om Guds Andes utgjutelse. Jesus sänder det Fadern utlovat, nämligen *Guds Ande* (Luk. 24:29; Apg. 2:17). På flera ställen sägs *Jesu Ande* handla (Apg. 16:6-7; Rom. 8:9), och Jesus andas *Anden* över lärjungarna (Joh. 20:22). Ur *Jesu* innersta ska en källa flyta fram, *Anden* (Joh. 7:37-39). Guds Ande är *Jesu Ande*, som utgår av Fadern och Sonen (jfr Upp. 22:1).

Jesus säger också att det är förhållandet till *honom* och *hans* ord som ligger till grund för domen, vilket i GT alltid är HERRENS ord (t.ex. Mark. 8:38).^x Han likställer sina ord med Guds ord. Istället för profetens: "Så säger HERREN", intar Jesus HERRENS plats själv och säger med emfas: "Amen, amen, *jag* säger er ...". Vidare säger han att *hans* ord aldrig skall förgå (Mark. 13:31), vilket är en gammaltestamentlig utsaga om Guds ord (Jes. 40:8). Guds ord och *Jesu* ord är ett och samma Guds ord.

Slutligen finns också vittnesbördet om att Jesus sitter på Maktens högsta sida (Matt. 26:64), upphöjd över allt skapat (Ef. 1:21) och med all makt i universum (Matt.

28:18). Där sitter Jesus på *Guds* tron, vilken är hans *egen* tron (Upp. 22:1,3), och utövar sitt herravälde tillbedd av änglar och väldigheter (Upp. 5:8-14). Den upphöjde Jesus ska uppväcka de döda (Joh. 6:40), har livet i sin hand (Joh. 5:21), och kommer åter för att hålla dom (Joh. 5:22-23). En skapad varelse kan knappast tillskrivas en sådan auktoritet och position, utan bara Gud.

Även om det i enstaka fall skulle vara möjligt att hävda att Gud delegerat gudomliga uppgifter/funktioner till Jesus, att han skulle vara en extremt upphöjd person (men inte Gud), så går det knappast att kringgå det anspråk Jesus själv gör, i ord och handling. Det kanske tydligaste anspråket är användandet av orden "Jag Är" (*ego eimi*), som knyter an till Guds namn och identitet i GT, när Gud talar om för Mose att Israel ska veta att "Jag Är" har sänt Mose (2 Mos. 3:14).

Det kan också vara av intresse att notera att Jesus enligt Johannesevangeliet använder det absoluta uttrycket "Jag Är" (utan predikat) *sju* gånger. Enligt den grekiska översättningen av GT, *Septuaginta*, använder *Gud* samma absoluta uttryck (utan predikat) för att säga något om sig själv – *sju* gånger!^{xi} Sju-talet är ett nyckeltal i Bibeln och står för totalitet och fulländning. Det är inte oväntat att Gud vid dessa sju tillfällen talar om sin exklusivitet – "Se nu, Jag Är (*ego eimi*), jag är Gud, det finns ingen annan Gud vid sidan av mig" (5 Mos. 32:39). Är det så att Johannes vill få läsaren att se likheterna mellan Jesus och den Gud i GT som vid sju tillfällen talade om sin unika identitet, som sade: "Jag Är. Det finns ingen annan Gud vid sidan av mig"? Och så säger Jesus, helt i linje med Guds anspråk, att han är *Jag Är*.^{xii}

Den mångfacetterade helhetsbild som framträder är att Jesus utför hela det spektra av gärningar som *Gud* lovat göra i frälsningens tid. "Gud beslöt att låta hela fullheten bo i honom" (Kol. 1:19; jfr 2:9), skriver Paulus och menar att inget av gudsdom saknas i Kristus. Jesus utför Guds gärningar, ja, han *är* Gud, som inkarnerad agerar för att slutföra frälsningshistorien.

Jesus skapar och uppehåller

Ett av Guds viktigaste kännetecken, och som uttrycker Guds exklusivitet, är skaparkraften. Skapandet identifierar den ende sanne Guden (t.ex. Ps. 95:5-7; Job 38:4). Allt annat är skapat. Antingen hör man till Skaparen eller till det skapade. En viktig beskrivning av Jesus är därför hans roll som skapare. Skapelsen har enligt NT blivit till genom Sonen.^{xiii} *Inget* som är till har blivit till utan Sonen (Joh. 1:3). Jesus existerade *före* skapelsen och är därför oskapad.^{xiv}

En intressant hänvisning till Jesus som skapare finns i 1 Kor. 8:6 där Paulus knyter an till den judiska trosbekännelse som han fortfarande vill vara lojal mot: "Hör Israel! HERREN vår Gud, HERREN är en" (5 Mos. 6:4). Paulus talar om att det inte finns några avgudar eftersom det bara finns *en* Gud (1 Kor. 8:4). Han fortsätter, liksom för att förtydliga, med att säga att det bara finns "en Gud, Fadern, från vilken allting är och till vilken vi själva är." Sedan gör Paulus "en kristen version" av den judiska trosbekännelsen genom att nästintill upprepa samma sak, men med orden "och en Herre, Jesus Kristus, genom vilken allting är och genom vilken vi själva är." "Herren vår Gud, Herren är en" blir i Paulus förståelse *en* Gud, Skaparen, som består av Gud Fadern *och* Herren Jesus Kristus.^{xv}

Sonen inkluderas i NT också i Guds uppehållande verk, försynen (t.ex. Kol. 1:17; Joh. 5:17). Detta yttrar sig förstås i de många mirakler där människor återfår liv

och hälsa. ^{xvi} Jesus uttrycker också sin makt och myndighet över de onda andemakterna och naturkrafterna på ett sätt som tillskrivs Gud i GT. Demoner undrar om *Guds Son* kommit för att plåga dem "i förtid" (Matt. 8:29). En man som blir befriad från demoner får uppmaningen att berätta vad *Herren* (Mark. 5:19)/*Gud* (Luk. 8:39) gjort med honom, varpå han förkunnar vad *Jesus* gjort honom (Mark. 5:20; Luk. 8:39).

När Jesus stillar stormen undrade lärjungarna, säkert med Ps. 107:23-30 i bak-huvudet, vem han egentligen var. Han går på vattnet och ger bröd åt de stora skarorna på ett sätt som fyller inte bara Moses roll i GT (Röda Havet och ökenvandringen) utan *Guds* (Ps. 77:16-20; Jes. 43). Lärjungarna svarar med *tillbedjan* och bekännelse: "Du är verkligen *Guds son*." (Matt. 14:33)

Återigen, det kan diskuteras om Jesu handlingar, såsom att bota sjuka, måste vara uttryck för hans gudom. Men den samlade bilden blir ändå att också skapelsen tillskrivs Jesus. ^{xvii} Eftersom allt skapat står i ett beroendeförhållande till Skaparen, vilket implicerar alltings *tillbedjan* av Skaparen, så kan man ana att också Jesus inkluderas i människors och änglars tillbedjan. Det är vad vi ska undersöka i nästkommande avsnitt.

Jesus tillbeds som Gud

När Jesus säger: "Herren, din Gud, skall du tillbe (*proskyne*), och endast honom skall du tjäna" (Luk. 4:8), understryker han att Gud allena är värdig "religiös tillbedjan". Gud är Skapare. Det skapade ska tillbe sin Skapare. Genom befallningar och exempel i GT fostrades det judiska folket till monoteism, vilket bl.a. innebar att *endast* HERREN Gud, den *ende* Guden, skulle tillbes. Också Jesu lärjungar fostrades i denna tro. Det är därför högst anmärkningsvärt att de, strax innan Kristi himmelfärd, *tillbad* (*proskynesantes*) Jesus (Luk. 24:52). *Proskyne* kan också handla om "hyllning" och måste inte alltid vara en tillbedjan som är exklusivt avsedd för Gud, men det är påfallande att när änglar (Upp. 22:9) och människor (Apg. 10:25-26) avstår från tillbedjan (*proskyne*) med hänvisning till att Gud ensam tar emot tillbedjan, så gör Jesus det inte.

Att *tillbe* Jesus, om han inte var Gud, vore hädelse; att avstå från tillbedjan om han var det, vore avfall från levande Gud. Inte undra på att några tvivlade när de övervägde konsekvenserna av Jesustillbedjan. Matteus skriver att lärjungarna *tillbad* (*proskynesan*) Jesus, men att "andra tvivlade" (Matt. 28:17). Troligen var det just tillbedjan av Jesus som Gud som utgjorde den stora stötstenen för Saulus, när han rigoröst förföljde kristna. ^{xviii} Det måste ha kommit som en chock för honom, när han insåg att den Gud han trodde sig tjäna, i själva verket var den Gud han förföljde - Jesus. Tillbedjan av den ende sanne Guden *måste* inkludera tillbedjan av hans Son. "Alla ska ära Sonen liksom de ärar Fadern. Den som inte ärar Sonen ärar inte heller Fadern" (Joh. 5:23), säger Jesus.

När Johannes vill tillbe den ängel som visat honom så ofattbara ting, varnar ängeln honom: "Gör inte det! Jag är en tjänare liksom du och dina bröder profeterna och de som håller fast vid orden i denna bok. *Gud skall du tillbe (proskyneson).*" (Upp. 22:9) Enligt Hebr. 1:6 befalls istället dessa höga änglavarelser att tillbe Jesus. Och vilka är det i Uppenbarelseboken som tillbes? Gud och *Lammet* (5:13-14)! Samtidigt är det inte två gudar som presenteras i Bibelns sista bok. Det finns bara en Gud, en som är evig, en som får tillbes. Och likväl inkluderas Jesus i denna eviga och unika Gud, när det t.ex. sägs att *både* Gud och Lammet tillbes och sitter på Guds tron. Lagg

märke till hur Johannes formulerar förhållandet mellan Fadern och Sonen: "Guds och Lammets tron skall stå i staden och hans tjänare skall tjäna honom. De skall se hans ansikte och hans namn skall stå skrivet på deras pannor." (Upp. 22:3-4) Det finns bara *en* tron omnämnd, i singular. Den gudomliga tronen är Guds *och* Lammets.

Sedan fortsätter Johannes att tala om *hans* tjänare, *hans* ansikte och *hans* namn. Hans? Faderns eller Sonens? Det paradoxala svaret är att det måste vara *båda*. Dessa *båda*, i en gudom, beskrivs i Uppenbarelseboken som värdiga (4:11, 5:9) att ta emot pris, ära och makt (4:11, 5:12-13), vishet, kraft, välde och lov (7:12, 5:12-13). I GT är detta beskrivningar på den *ende* Guden, Herren (t.ex. 1 Krön. 29:11-12).

Vem är då denne gammaltestamentlige, tillbedjansvärde Gud som Jesus identifieras med? Hur förstår NT:s författare, fromma judiska tillbedjare av den ende sanne Guden, *de gammaltestamentliga skrifternas* beskrivning av Gud?

Jesu preexistens och närvaro i Israels historia

Att NT förstår Jesus som *preexistent*, existerande före (*pre-*) sin tillblivelse i Marias moderliv, torde vara klart så långt. Han var alltså inte bara en man genom vilken Gud uppenbarade sig. Vi har anledning att tro att han var Gud själv som uppenbarade sig. Guds Son lämnade en (himmelsk) tillvaro för en annan (jordisk), när han blev människa. "Han *var rik* men blev fattig för er skull", skriver Paulus (2 Kor. 8:9). Från evangelierna märker vi att Jesus ofta säger: "jag har kommit ... för att ...", vilket indikerar ett specifikt syfte för ankomst *från* någonstans, underförstått en preexistent tillvaro. ^{xix} "Så *har inte heller* Människosonen *kommit* för att bli tjänad utan *för att* tjäna och ge sitt liv till lösen för många." (Matt. 20:28)

Frågan är var Jesus kommer ifrån, eller hur Guds Son inryms i GT:s beskrivning av Gud. Judar bekänner dagligen i sin trosbekännelse att Gud är en, d.v.s. en strikt monoteism med biblisk förankring. En nutida debatt, som pågick i några kristna dagstidningar 2007-2008, berörde Jesu gudom. *Messianska föreningen shalom* förnekade Jesus gudom och tog fasta på just denna fundamentala grundsanning i Skriften – Gud är en. Föreningens styrelse skriver i en insändare till *Världen idag*: "[Den] gammaltestamentliga gudsuppfattningen [förändras inte]. Vi befinner oss därför på stabil biblisk grund när vi hävdar biblisk monoteism, att det bara finns en Gud vars namn transkriberat skrivs YHWH." ^{xx}

Är GT en "stabil grund" för ett *förnekande* av Jesu gudom? För att svara på denna fråga kan vi till att börja med notera att det finns en spänning i det gammaltestamentliga vittnesbördet om Gud. ^{xxi} När Mose bad om att få se hela Herrens härlighet, svarade Gud: "Jag skall låta all min godhet gå förbi framför dig och jag skall ropa ut namnet 'HERREN' inför dig. [...] Men *mitt ansikte kan du inte få se, ty ingen människa kan se mig och leva.*" (2 Mos. 33:19f) I samma kapitel antyds raka motsatsen: "HERREN talade med Mose *ansikte mot ansikte*, som när en man talar med en annan." (2 Mos. 33:11)

Det förra vittnesbördet verkar ha gjort ett starkt intryck på det gammaltestamentliga gudsfolket. Människor uppfattade Gud som omöjlig att se. Hagar undrade om hon verkligen hade fått se en skymt av Herren när hon fick hjälp och tröst av honom i öknen (1 Mos. 16:13). Manoa och hans hustru fick besked av Herren att de skulle bli föräldrar till Simson, men oroade sig mer över gudsmötet än vad de glädde sig över sonen: "Nu måste vi dö, eftersom vi har sett Gud." (Dom. 13:22) När Jakob

brottades med Gud vid Jabboks vad, undrade han efteråt: "Jag har sett Gud ansikte mot ansikte och ändå har mitt liv skonats." (1 Mos. 32:30) Dessa människor ser en Gud som är omöjlig att se. Vad är det de ser egentligen? "Ingen har någonsin sett Gud" skriver Johannes (Joh. 1:18). Ingen! Någonsin!

Gud uppenbarar sig i HERRENS ängel

Vid närmare undersökning av de texter där dessa eller liknande gudsmöten inträffar finner vi följande detaljer. Herrens *ängel* visade sig för Hagar och Manoa. Och ändå blir de förskräckta över att ha sett *Gud*. När profeten Hosea berättar om Jakobs kamp med Gud återkommer tanken: "När [Jakob] blivit man kämpade han med *Gud*. Ja, han kämpade med *ängeln* och vann seger, han grät och bad om nåd. I Betel mötte han *honom*, och där talade han med oss. HERREN, härskarornas Gud, *HERREN är hans namn*." (Hos. 12:3-5)

Ett mönster som vi kan se är att människor i möten med Gud möter Herrens ängel. Det finns gott om änglar i GT, skapade änglar, men denne Herrens ängel verkar vara en särskild ängel. En informativ text om ängelnns identitet återfinns i 2 Mos 23:20-22:

Se, jag sänder en *ängel* framför dig, och han skall *bevara dig* på vägen och *föra dig* till den plats som jag har förberett. Tag dig till vara för honom och lyssna till *hans röst*. Var inte upprorisk mot honom. Han kommer inte att *förlåta* era överträdelser, *ty mitt namn är i honom*. Men om du uppmärksamt lyssnar till *hans röst* och gör allt vad *jag säger*, skall jag bli en fiende till dina fiender och en ovän till dina ovänner.

Herren talar här till sitt folk inför den förestående ökenvandringen. Herrens ängel ska bevara folket och föra dem till det utlovade landet. På andra ställen står det att molnet och eldstoden gjorde detta (2 Mos. 14:19), eller Herren själv (13:21-22, 14:24). Slutsatsen är att Ängeln har ett nära samröre med Herren Gud.

Det nämns också att *ängelnns röst* var viktig att lyssna till (2 Mos. 23:21), för genom ängeln hörde de *Herren* tala (23:22). Ängeln har också förlåtelsens makt i sin hand (23:21), och vem kan förlåta synder utom Gud (jfr Mark. 2:7)? Ängeln kan det, "ty [HERRENS] namn är i honom" (23:21). Det heliga gudsnamnet är i gammaltestamentlig teologi oupplösligt sammanknutet med Guds väsen och närvaro. Tabernaklet kallades t.ex. en boningsplats för *namnet*, och templet en plats för Guds *namn* (2 Sam. 7:13). Där namnet är, där är Guds närvaro. Och Guds namn är i ängeln.

HERREN talar här i första person om HERRENS ängel i tredje person. Ängeln är en självständig person, aktiv och talför. Och samtidigt är Ängeln Gud själv. Hans ord är *Guds* ord, hans förlåtelse är *Guds* förlåtelse, och det namn han bär i sig är *Guds* namn. När människor möter ängeln möter de *Gud*. De gammaltestamentliga skrifterna ger själva uttryck åt en pluralitet inom den Gud vars namn transkriberas JHWH. Herren är en, men samtidigt finns en komplexitet *inom* denne ende Gud.

Detta kastar också ljus över de händelser där människor ser Gud och överlever. De mötte inte Herren i hela hans härlighet, vilket inte heller Mose fick eller kunde göra, men de fick se Herrens gestalt, den helige Gudens uppenbarelseform, den person i gudomen som syndare *kan* se och leva. Herren sade till Israel: "Jag talar ansikte

mot ansikte med [Mose ...] och han får se HERRENS *gestalt*" (4 Mos. 12:8). Denne gestalt kallas naturligtvis inte "Jesus" (det namnet ges Guds Son när han föds), "Kristus" (Jesus *blir* den smorde), eller ens "Sonen". Men denna synliga gestalt ges olika benämningar i GT, och "Herrens ängel" är den vanligaste. ^{xxii}

"Ingen har någonsin sett Gud", hävdar Johannes, men fortsätter med att ge en viktig förklaring till att människor ändå har sett Gud. "*Den Enfödde, som själv är Gud, och är hos Fadern, har gjort honom känd*" (Joh. 1:18). ^{xxiii} Om vi lät denna text belysa GT och bytte ut ordet "den Enfödde" mot "HERRENS ängel", så skulle vi kunna sammanfatta med orden att HERRENS ängel, som själv är Gud, gör Gud JHWH känd. ^{xxiv}

Var det Sonen Jesaja såg?

Om denna förklaring av Gud i GT stämmer borde det ha varit den *preexistente Sonen*, som profeten Jesaja såg, när han såg Herren i templet. "Ve mig, jag förgås! Ty jag är en man med orena läppar och jag bor ibland ett folk med orena läppar, och *mina ögon har sett Konungen, HERREN Sebaot.*" (Jes. 6:5) Här nämns inte Herrens ängel, eller någon annan uppenbarelsform, men bara kort HERREN. Vem är det Jesaja ser?

Av olika skäl får evangelisten Johannes anledning att reflektera över Jesaja-händelsen. Han berättar i kap. 12 hur judarna avvisar Jesus. Sedan skriver Johannes (37-41):

Fastän han hade gjort så många tecken inför dem, trodde de inte på honom. Så uppfylldes profeten Jesajas ord: *Herre, vem trodde vad som predikades för oss, och för vem var Herrens arm uppenbarad?* Alltså kunde de inte tro. Jesaja har också sagt: *Han har förblindat deras ögon och förstocket deras hjärtan, så att de inte ser med sina ögon och förstår med sina hjärtan och vänder om och blir botade av mig.* Detta sade Jesaja, därför att han såg hans härlighet och talade om honom.

Den otro som Jesus mötte, hade Jesaja profeterat om, enligt Johannes. Och Jesaja profeterar om deras förblindade ögon och förstocket hjärtan omedelbart efter att han sett Herren i templet (synen omnämns i Jes. 6:1-5, profetian i Jes. 6:10). Detta tar Johannes fasta på när han kommenterar Jesajas profetia: "Detta sade Jesaja [angående judarnas otro], därför att han såg *hans härlighet* och *talade om honom*" (Joh. 12:41). Vems härlighet? Vem talade Jesaja om? I sammanhanget har Johannes enbart talat om *Jesus*, att judarna inte trodde på honom! Jesaja såg därför Jesu härlighet när han såg Herrens härlighet i templet och talade sedan om honom – Jesus – när han började profetera om den otro som Jesus skulle möta bland judarna.

Jesaja fruktade för sitt liv när han såg den helige Guden som ingen människa kan se och leva. Men Gud är mer än bara "Gud". Han är också Guds Son, den person i gudomen som Jesaja kunde se och möta, och ändå leva. ^{xxv}

Vi kan alltså konstatera att den *preexistente Sonen* är ett med den *evige Guden*. Gud är *en*, men GT ger uttryck för en *pluralitet* inom gudomen som NT tar fasta på i sin bekännelse av Jesus som Guds evige Son. Det finns inga tvingande skäl till att utifrån GT förneka Jesu gudom. Noterbart är att tanken om den *preexistente Sonens* närvaro i GT:s historia återfinns hos många kyrkofäder. ^{xxvi}

Jesus, sann Gud och sann människa, uppenbarar Gud

Även om vi i denna artikel bara skummat lite på ytan, så har vi med breda pensel- drag försökt illustrera påståendet att gudomens hela fullhet bor i kroppslig gestalt. Fullheten som bor i Jesu kropp saknar inget av gudom. Ingen är som Gud. Ändå är Jesus exakt som Gud! Detta beskrivs inte bara i några versar här och där, utan löper som ett genomgående tema genom hela NT. ^{xxvii}

Hur kan då Jesus vara sann Gud och sann människa samtidigt? Teologer har genom århundradena försökt svara på frågan. Jesu person är bortom vår fattnings- förmåga. Hur kan en begränsad människa rymma den obegränsade Guden? Lagg märke till följande bibliska påståenden: Gud är evig (Ps. 90:2) – Kristus *föddes*, men har ändå alltid existerat (Joh. 8:58). Gud är oföränderlig (Ps. 102:26-27) – Kristus *växte till* i ålder och vishet (Luk. 2:40, 52) men är också oföränderlig (Hebr. 1:10-12). Gud är överallt närvarande (Ps. 139:7-10) – Kristus var *begränsad till platsen* (Joh. 11:21, 32) men kunde också agera på platser där han inte fysiskt var närvarande (Joh. 4:46-54). Gud vet allt (Jes. 41:22-23) – Jesus *vet inte* "dagen eller stunden" (Mark. 13:32), men vet ändå allt (Joh. 16:30, 21:17).

Gud är okroppslig (Joh. 4:24) – Jesus *har en kropp*, men bor i ett ljus dit ingen kan komma och är omöjlig att skådas av människor (1 Tim. 6:16). Gud är inte en männi- ska (4 Mos. 23:19) – Jesus *är människa*, men också Gud. Gud kan inte frestas (Jak. 1:13) – Jesus *frestades* (Hebr. 4:15), men syndade inte, eftersom han bara gjorde det Fadern gjorde (Joh. 5:19). Gud blir inte trött (Jes. 40:28). Jesus *blev trött* (Joh. 4:6), men full- bordade alltid Faderns vilja (Joh. 17:4). Gud kan inte dö (1 Tim. 1:17) – Kristus *dog*, men kunde inte bli fråntagen sitt liv (Joh. 10:18). Och den uppståndne och himmels- farne Kristus, som nu sitter på Guds tron, är *fortfarande sann människa*. ^{xxviii}

Dessa paradoxer behöver kvarstå. Gud är outgrundlig (Rom. 11:33) – Jesus, som sann Gud och människa, är outgrundlig och bortom full begriplighet. Och ändå är det som sann människa Jesus till fullo uppenbarar *vem* Gud är och *hur* Gud är, på ett fullt begripligt sätt. Teoretiska diskussioner om Guds väsen och makt gör Gud ab- strakt och svårförståelig för många människor. Att Gud blivit människa, som en av oss, gör honom begripligare.

Det finns ingen bättre beskrivning av Gud för oss än personen Jesus. Diskuss- ioner om exempelvis utkorelsen behöver börja med att till fullo förstå människan Jesus, som uppenbarar Guds väsen och hjärta. När Jesus gråter över den döde vän- nen Lazarus, svettas blod av ångest inför lidandet, bryter kulturella och sociala bar- riärer för att uppsöka ovärdiga, föraktade och diskvalificerade människor (t.ex. sa- maritiska kvinnan i Joh. 4), blir dödad på ett kors och uppväckt ur graven, så ser vi inte bara Gud "på ryggen" (2 Mos. 33:23) utan "i ansiktet".

I Jesus får vi en oöverträffad förklaring av Gud. *All Theology is Christology* lyder den passande titeln på en festskrift till den evangelisk-lutherske systematikern David P. Scaer. Läran om Gud bör ta sin utgångspunkt i Jesu person och verk, kristologin. Det harmonierar bättre med Jesu egna ord om att "ingen kommer till Fadern utom genom Sonen" (Joh. 14:6). Vill vi förstå Gud, ska vi se på Jesus. "Den som har sett [Sonen] har sett Fadern." (Joh. 14:9)

ⁱ Jonas Gardell, *Om Jesus*, 2009, s. 30.

ⁱⁱ Gardell, *Om Jesus*, s. 28. Tanken är inte unik för Gardell. Inom en uppmärksammas exegetisk skola menar man att förståelsen av Jesus som Gud växte fram gradvis, inte minst på grund av inflytande från hednakristna som från sin omvärld var vana vid att människor ibland gjordes till gudar. Utvecklingen skulle då ha nått sin kulmen i Nicea 325, när kyrkan fastställde Jesu gudom. Slutsatsen blir att de första kristna, d.v.s. Jesustroende judar som bekände att "Herren är en" (5 Mos. 6:4), knappast identifierade Jesus med Israels Gud. En kort sammanfattning av denna uppfattning ges i Larry Hurtado: *Lord Jesus Christ: Devotion to Jesus in Earliest Christianity*, 2003, s. 14-18. Hurtados syfte är dock att visa på hur Jesus bland judekristna tillbads som Gud från allra första början.

ⁱⁱⁱ Craig A. Evans i *Fabricating Jesus: How Modern Scholars Distort the Gospel*, 2006, och Ben Witherington III i *What Have They Done With Jesus?*, 2006, förklarar varför de fyra evangelierna är tillräckliga och tillförlitliga porträtt av Jesus. Lee Strobel, *Vilken Jesus ska jag tro på? En reporters kritiska granskning av de nya Jesusbilderna*, 2008, s. 23-71, försvarar på ett enkelt och lättillgängligt sätt den klassiska förståelsen av vilka skrifter som ingår i NT:s kanon och därigenom vilka skrifter som ligger till grund för apostlarnas Jesus-bild.

^{iv} Bruce M. Metzger (medförfattare Bart D. Ehrman), *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, 4:e uppl., 2005, menar att även om det finns variationer bland manuskripten så finns framförallt en stor samstämmighet. Varianterna påverkar inte den kristna tros läran.

^v Ett mycket viktigt bidrag i denna fråga, till försvar för evangeliernas tillförlitlighet, är Rickard Bauckham: *Jesus and the Eyewitnesses: The Gospels As Eyewitness Testimony*, 2007.

^{vi} Gardell, *Om Jesus*, s. 17.

^{vii} Jesus kallas Gud i Joh. 1:1, 20:28; Hebr. 1:8-9, troligen också i Joh. 1:18; Apg. 20:28; Rom. 9:5; Tit. 2:13; 2 Petr. 1:1; 1 Joh. 5:20.

^{viii} Andra namn på Jesus kan också kopplas ihop med hans gudom, t.ex. "Immanuel" (Matt. 1:18), "konungarnas Konung och herrarnas Herre" (Upp. 17:14, 19:16; jfr Dan. 4:37 LXX; 1 Tim. 6:15), "A och O, den förste och den siste, begynnelsen och änden" (Upp. 22:13). Se vidare Robert Bowman Jr. och J. Ed Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case for the Deity of Christ*, 2007, s. 171-181.

^{ix} Betydelsen av Herrens *namn* är mycket omdiskuterat. I korthet kan nämnas att Guds namn uppfattas som "Guds väsen" (där namnet är, där är Gud), som delas av Fadern och Sonen. Jesus säger i den översteprästerliga förbönen: "Helige Fader, bevara dem i ditt namn - det som du har förtrott åt mig - för att de må vara ett, likasom vi äro ett" (Joh. 17:11, enl. 1917). Gudsnamnet gör Fadern och Sonen till ett. Namnet tycks också vara det som "binder samman" Fadern, Sonen, och den helige Ande i missionsbefallningens dopformel (Matt. 28:19). Namnet är *ett* (i singular) och *delas* av de tre personerna i gudomen. Samma perspektiv återfinns i Uppenbarelseboken (3:12, 14:1, 22:4). Det är alltså inte så att "Jesu namn" primärt handlar om hans personnamn "Jesus" utan om det heliga Gudsnamnet som han delar med Fadern och Anden. För vidare läsning, se Charles Gieschens artiklar "The Divine Name in Holy Baptism" i *All theology is Christology*. Eds. Dean O. Wenhe, m.fl., 2000, och "The Divine Name in Antenicene Christology" i *Vigiliae Christianae* 57 (2003), s. 115-158.

^x Vi ser också mönstret att lärjungarna agerar i kraft av Jesu förståelse av vem *han* är, på ett sätt som de enligt GT bara hade kunnat göra i kraft av vem Gud är. Lärjungarna uppmanas t.ex. att tala och handla, inte i Guds namn som man kunde förvänta sig, utan i *Jesu* namn, och bekänna Jesus inför människorna.

^{xi} Joh. 4:26, 6:20, 8:24, 8:28, 8:58, 13:19, 18:5-8 och i GT (LXX): 5 Mos. 32:39; Jes. 41:4, 43:10, 43:25, 45:18, 46:4, 51:12.

^{xii} Se vidare Richard Bauckham, "Monotheism and Christology in the Gospel of John" i *Contours of Christology in the New Testament*. Ed. Richard N. Longenecker, 2005, s. 148-166.

^{xiii} De tydligaste hänvisningarna i NT återfinns i Joh. 1:1-5; Kol. 1:15-16; Hebr. 1:2-3, 10-12; Upp. 3:14.

^{xiv} De bevisställen som används för att beskriva Kristus som en skapad varelse (Kol. 1:15; Ords. 8:22; Upp. 3:14) är i sig inga bevisställen (se Bowman Jr. och Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, s. 103-109) och bör ses i linje med de texter som tydligt uttrycker att hela skapelsens alla varelser blivit till genom Sonen.

^{xv} En del har velat göra en sak av att skapelsen är *från* Fadern men *genom* Sonen. Man kan konstatera att de ord som används om skapelsen och Skaparen kan appliceras på både Fadern och Sonen. Allt skapades *i, genom* och *till* Sonen (Kol. 1:16). Allt skapades *av, i, genom* och *till* Fadern (Rom. 11:36; Ef.

3:9). Det går knappast att göra en stor sak av att allt är *av* Fadern men inte *av* Sonen, när allt är *i*, *genom*, och *till* dem båda.

^{xvi} Även om miraklernas trovärdighet skulle kunna ifrågasättas är det värt att notera att det knappast finns något i den historiske Jesus liv som beskrivs så frekvent som hans underverk.

^{xvii} I *Nicenum* bekänner vi *Fadern* som Skapare. Teologihistoriskt brukar man tala om att Treenighetens gärningar utåt är odelbara (*Opera trinitatis ad extra indivisa sunt*) vilket alltså inte utesluter Sonens medverkan i skapelsen. Det är *Fadern* "i synnerhet" som är himmelens och jordens skapare.

^{xviii} Tillbedjan av Jesus som Gud växte fram omedelbart. Larry Hurtado, i *Lord Jesus Christ* om den tidiga kristenhetens Jesusfromhet, förklarar att uppkomsten av Jesustillbedjan (som Gud) skedde explosionsartat och inte gradvis. I mötet med den uppståndne Jesus hade de kommit till klarhet i vem han var – Guds Son. Dessa judar sjöng dessutom sånger till honom som till en Gud (Ef. 5:18-20; Fil. 2:6-11). De bad till honom såsom de annars gjorde till Gud (Apg. 1:24-25). Jesu bön: "Fader, i dina händer överlämnar jag min ande" (Luk. 23:46), blir för Stefanus: "Herre *Jesus*, tag emot min ande." (Apg. 7:59-60) Jesus vördades på ett sätt som judar bara vördade Gud. Det kan noteras att de första kristnas psalmbok var Psaltaren, vilken för dem blev psalmer om deras Herre och Frälsare Jesus Kristus.

^{xix} Detta är Simon J. Gathercoles tes i *The Preexistent Son: Recovering the Christologies of Matthew, Mark, and Luke*, 2006.

^{xx} Insändare i *Världen idag*, 1 okt. 2008, s. 3.

^{xxi} Diskussionen i det följande bygger på bl.a. Charles A. Gieschen, *Angelomorphic Christology: Antecedents and Early Evidence*, 1998. Ett annat bidrag till diskussionen om treenigheten i GT är Aubrey R. Johnson, *The One and the Many in the Israelite Conception of God*, 1961.

^{xxii} För en genomgång av de olika benämningarna, se Gieschen, *Angelomorphic Christology*.

^{xxiii} Poängen kvarstår även om översättningen följer de manuskript som inte identifierar den enfödde med Gud. Jfr Joh. 6:46: "Inte så att någon skulle ha sett *Fadern* utom han som är från Gud. Han har sett *Fadern*."

^{xxiv} Även om nu *Fadern* var osynlig så var han inte okänd för patriarkerna och profeterna. En viktig aspekt i förståelsen av treenigheten är Jesu ord till Filippus: "Den som har sett mig har sett *Fadern*" (Joh. 14:9).

^{xxv} Till detta kan vi lägga fler bibelställen i NT som specifikt menar att Sonen var aktiv och närvarande i Israels historia. Paulus skriver i 1 Kor. 10:4 att en andlig klippa följde det gammaltestamentliga gudsfolket, och klippan var ingen mindre än Kristus. Han förklarar därför att folket frestade *Kristus* (1 Kor. 10:9), vilket inte lämnade dem ostraffade. Johannes har också flera tänkbara referenser. Han skriver att Mose skrev om *Jesus* (Joh. 5:37-47), vidare att Abraham såg Jesu dag och blev glad. Det var möjligt, eftersom Jesus är "Jag Är, redan innan Abraham blev till" (Joh. 8:58). Petrus skriver att *Kristi* Ande verkade i de gammaltestamentliga profeterna (1 Petr. 1:10-11). I min STM-thesis argumenterar jag för att NT ser Guds Sons närvaro i Israels historia på följande ställen: Matt. 23:37; Joh. 1:10-18, 1:51, 5:37-47, 8:56-59, 12:37-43; 1 Kor. 10:1-11; 2 Kor. 3:7-4:6; Hebr. 3:1-6, 3:7-19, 4:1-13, 11:24-28, 12:24-27; Jud. v.5; 1 Petr. 1:10-11; Upp. 1:12-18. (Jakob Appell, *Moses wrote of me ... The Presence of the Son in the Life of Pre-exilic Israel*, opublicerad STM-thesis, Concordia Theological Seminary, 2007)

^{xxvi} Här kan nämnas Justinus Martyren under 100-talet (t.ex. *Dial.* 127.4), Irenaeus runt år 200 (t.ex. *Adv. Haer.* IV 7.4), Tertullianus (*Adv. Prax.* 14) och Martin Luther (AE 15:313, *On the Last Words of David*, 1543).

^{xxvii} Ett annat sätt att illustrera Jesu gudom är att ta fasta på de fem kriterier på gudom som Bowman Jr. och Komoszewski ställer upp i den utmärkta boken *Putting Jesus in His Place*. 1) Den ära som tillkommer enbart Gud visar sig också vara Jesu ära. 2) Guds unika *attribut* och *egenskaper* är också Jesus. 3) Guds *namn* är Jesu *namn*. 4) Guds *gärningar* utförs också av Jesus. 5) Guds *tron* är Jesu *tron*. Boken fördjupar de flesta teman som tagits upp i denna artikel och fungerar som värdefull resurs för den som önskar utveckla resonemang kring bevisen för Jesu gudom.

^{xxviii} Jämför uppställningen med Bowman Jr. och Komoszewski i *Putting Jesus in His Place*, 122. För en dogmhistorisk redogörelse av liknande kristologiska frågor, se Bengt Hägglund i *Trons Mönster: En Handledning i Dogmatik*. 3:e uppl. (Arcus, 1997), 62-87.